

TEKST 132: Hippolyts afvisning af militærtjeneste – og biskop Ambrosius' irettesættelse af kejser Theodosius

5 *Hippolyt (170 - 235) var biskop i Rom og en af de vigtigste kristne teologer i det 3. årh. Nedenstående uddrag er dels fra "Hippolyts apostolske tradition" (fra ca. 215) dels fra "Hippolyts kanonregler" - et skrift sandsynligvis fra det 4. årh. (eller senere), men som ifølge traditionen tilskrives Hippolyt. Skrifterne hørte til kirkens kanoniske retsgrundlag, der skulle give retningslinjer for kristen moral og for de kirkelige autoriteter.*

10 *Et af de tidligste eksempler på sammenstød mellem kirke- og kejsermagt ses i forholdet mellem biskop Ambrosius (340-397) og kejser Theodosius (379-395). Ambrosius var ærkebiskop i Milano, der i denne periode var kejserens residensby og hjemsted for det kejserlige hof. I 390 var der uroligheder i den græske by Thessaloniki, og byens kommandant blev dræbt af en folkemængde. Ambrosius opfordrede angiveligt kejseren at udvise mildhed overfor byens indbyggere. Theodosius havde muligvis planlagt og beordret en begrænset straffeaktion, men i så fald gik noget galt. Hæren myrdede løs i folkemængden og mange tusinde blev dræbt. I et efterfølgende brev forsøgte Ambrosius at irettesætte kejseren. Ambrosius' sekretær, Paulinus, skrev i 422 en biografi, hvor der berettes om Ambrosius' bedrifter. Her beretter Paulinus bl.a. om episoden og forholdet mellem Ambrosius og Theodosius.*

20 [Hippolyt:]

25 En [kristen] soldat med civil autoritet bør ikke dræbe [henrette] og nægte at gøre dette, hvis han beordres hertil. Han må heller ikke aflægge en militær ed. Hvis han nægter at overholde dette, skal han afvises [fra kirken]. En militær leder eller civil embedsmand, der bærer lilla,¹ bør træde tilbage, ellers skal han afvises. Hvis en nyligt omvendt eller en troende ønsker at blive soldat, skal de afvises, for de har foragtet Gud.

30 En kristen må ikke blive soldat, medmindre han bliver tvunget af en høvding, der bærer sværd. Han bør ikke belaste sig selv med blodets synd. Men hvis han har udgydt blod, bør han ikke tage del i mysterierne,² medmindre han bliver rensset ved en straf, tårer og jammer. Han bør ikke træde frem uærligt, men i frygt for Gud.

35 [Ambrosius' brev til kejser Theodosius:]

40 [I indledningen af brevet gør Ambrosius opmærksom på, at han grundet tidligere uoverensstemmelser med kejseren var blevet frataget retten til at udtale sig ved hoffet. Derfor har han holdt sig borte fra hoffet et stykke tid. Men nu udtaler han sig i dette brev.] [...] Skulle jeg da tie stille? Men det ville have været den mest elendige fremgangsmåde af alle, for min samvittighed ville have været lænket og min stemme gjort tavs. Og hvad med teksten, der siger, at hvis præsten ikke vil formane synderen, da vil synderen dø med sin skyld, og præsten vil blive straffet, fordi han ikke advarede synderen?³

45 Lyt til dette, ophøjede kejser. At du er nidkær for troen, kan jeg ikke benægte. At du frygter Gud, kan jeg ikke bestride. Men du er blevet født med et lidenskabeligt temperament. Når der er nogen i nærheden til at berolige dig, ændrer du det hurtigt til medlidenhed, men hvis nogen opflammer det, lader du din lidenskab vokse til sådanne højder, at du næppe kan styre den. Gid

¹ Bærer uniform

² Mysterierne: dvs. kirkens ritualer som f.eks. nadveren

³ Se Ezekiels bog 3,18-19

der aldrig er nogen, der opflammer din lidenskab, medmindre der også er nogen til at dæmpe den. Personligt er jeg tilfreds med at overlade det til dig at tage vare på din lidenskab. Du har kontrol over dig selv, og ved at stræbe efter at opnå fromhed, behersker du din egen natur.

5 I stedet for at løbe den risiko at vække din lidenskabelige natur gennem en offentlig handling fra min side, foretrækker jeg at overlade det til dig at ordne det privat. [...]

10 En handling er blevet begået i Thessaloniki, som er uden fortilfælde i menneskehedens erindring. En handling, hvis udførelse jeg ikke kunne forhindre. En handling som jeg tidligere i så mange bønskrifter havde advaret om ville være en ugerning. En handling, som du selv fordømte som brutal, da du for sent tilbagekaldte den.⁴ En handling, jeg ikke kunne undskylde. Da nyheden først blev kendt, var en synode⁵ blevet samlet på grund af de galliske biskoppers ankomst. Der var ingen tilstede, der ikke beklagede og ingen, der tog let på det. At du dyrkede omgang med Ambrosius blev ikke anset som en grund til at frikende dig. Nej, indignationen over din gerning ville vokse yderligere, hvis ingen sagde, at du skulle forsone dig med Gud.

15 Eller skammer du dig, kejser, over at gøre det, der blev gjort af David, der var konge og profet og legemlig forfader til Kristi familie? David fik fortalt, at en rig mand, som havde mange kvægflokke ved ankomsten af en gæst beslaglagde en fattig mands eneste får og dræbte det, og han [David] erkendte, at det var ham selv, der blev anklaget, for det var, hvad han selv havde gjort, og han sagde: *"Jeg har syndet mod Herren."*⁶ Du må derfor ikke tage det ilde op, kejser, hvis du får at vide, at du har gjort, hvad profeten [Natan] fortalte kong David, at han havde gjort. For
20 hvis du lytter til dette opmærksomt, og siger: *"Jeg har syndet mod Herren"* – og hvis du gentager det kongelige og profetiske ordsprog: *"Kom, lad os tilbede og kaste os ned for Ham og lad os græde foran Herren, vores skaber."*⁷ Der vil blive sagt til dig: Fordi du har angret, *"vil Herren tilgive din synd, og du skal ikke dø."*⁸ [...] [*I det følgende giver Ambrosius flere bibelske eksempler på synd, anger og tilgivelse.*]

25 Og ved denne ydmyge handling gjorde David sig mere antagelig i Herrens øjne. For det bør ikke overraske, at et menneske synder, men det er forkasteligt, hvis han ikke anerkender, at han har gjort noget forkert, og hvis han ikke ydmyger sig for Gud. [...]

30 Jeg har ikke skrevet disse ting for at sætte dig i forlegenhed, men for, at disse eksempler, der omhandler konger, kan formane dig til at løfte denne byrde af synd fra dit kongedømme – og du vil løfte den ved at ydmyge din sjæl for Gud. Du er et menneske, og fristelsen er kommet over dig. Besejr den! Synd kan ikke fjernes på anden måde end gennem tårer og anger. Hverken en engel eller en ærkeengel kan gøre det. Herren selv – der alene kan og som siger *"jeg er med jer"*⁹ – tilgiver ikke vor synd, hvis vi har syndet, medmindre vi viser anger.

35 Jeg overtaler, anmoder, opmuntrer og råder dig, fordi jeg er fyldt med sorg over, at du, der statuerede et hidtil uset eksempel på fromhed, der udgjorde højdepunktet for mildhed og som ikke ville tillade enkeltpersoner blev truet, selv om de var skyldige, ikke begræder ødelæggelsen af så mange uskyldige mennesker. Selvom du har haft stor succes i kampe og selvom du også fortjener ros i andre henseender, har kronen blandt dine bedrifter ikke desto mindre altid været din fromhed. Djævelen har misundt dig denne, din mest fremragende besiddelse. Besejr
40 ham, mens du stadig har mulighed for at vinde. Føj ikke en anden synd at din synd ved at klamre sig til noget, der har vist sig at være skadelige for mange, der klyngede sig til dette. [...]

---

⁴ Det hentydes til, at Theodosius for sent forsøgte at tilbagekalde sin ordre og at standse massakren.

⁵ Synode: kirkemøde

⁶ Der hentydes til historien om profeten Natan, der ved hjælp af en fortælling bebrejdede og irettesatte kong David, Anden Samuelsbog 12,1ff.

⁷ Salmernes bog 95,6

⁸ Anden Samuelsbog 12,13

⁹ Mattæus-evangeliet 28,20

Jeg kan hævde, at jeg ikke har nogen grund til at udvise ulydighed mod dig, men jeg har grund til at nære frygt på dine vegne. Jeg tør ikke bringe offeret,¹⁰ hvis du agter at være til stede. Er det, der ikke er tilladt, når blodet på et uskyldigt offer er blevet udgydt, tilladt, når manges blod er blevet udgydt? Det tror jeg ikke.

5 Afslutningsvis skriver jeg med min egen hånd, hvad du alene bør læse.¹¹ Idet jeg håber, at Herren vil befri mig fra alle prøvelser, har det ikke været på grund af et menneske, og ej heller ved et menneskes mellemkomst, men grundet en åbenbar guddommelig indgriben, at jeg erfarede, at det var forbudt for mig.¹² For da jeg i den selv samme nat, hvor jeg var ved at drage af sted,¹³ var bekymret, drømte jeg, at du rent faktisk var kommet til kirken, men at det var mig forbudt
10 at tilbyde [dig] offeret [nadveren]. Andre ting, som kunne have været undgået, vil jeg lade være usagt, men jeg har udholdt dem af kærlighed til dig, vil jeg mene. Gid Herren må give alle disse ting et fredeligt udfald. Vor Gud formaner os på forskellige måder. Ved hjælp af himmelske tegn og gennem profeternes advarsler og selv gennem synderes syner ønsker han at belære os om, at vi skal bede til ham om at gøre en ende på uorden, for at bevare freden for jer, vores kejsere,
15 og for at bevare kirkens tro og fred, til hvilket formål der er en fordel, at kejserne er kristne og fromme. [...]

Du vil kunne foretage din ofring,¹⁴ når du har fået tilladelse til at ofre og når dit offer er blevet acceptabelt for Gud. Tror du ikke, at det ville glæde mig at beholde kejserens gunst og handle efter dine ønsker, hvis blot sagen tillod det? Bøn er i sig selv er også et offer – et, der sikrer nåde, mens nadverofferet ville være en krænkelse, fordi førstnævnte udtrykker ydmyghed og det
20 sidstnævnte udtrykker foragt. [...] Bør vi ikke derfor betragte dem som sande kristne, der fordømmer deres synd, snarere end dem, der insisterer på at retfærdiggøre den? ”I begyndelsen af sin tale anklager den retfærdige sig selv.”¹⁵ Den retfærdige er den, der anklager sig selv, når han har syndet, ikke den, der roser sig selv. [...]

25 Ved hjælp af bønner skænker jeg dig min kærlighed, hengivenhed og omsorg. Hvis du stoler på mig, så følg mit råd. Hvis du tror mig, gentager jeg, så erkend sandheden i det, jeg siger. Hvis du ikke tror mig, så tilgiv det, jeg gør, nemlig at jeg sætter Gud først. Må du, ophøjede kejser, sammen med dit hellige afkom, nyde varig fred i fuldkommen lykke og velstand.

30

[Paulinus:]

Omtrent på samme tid blev biskoppen [Ambrosius] ramt af megen sorg på grund af byen Thessaloniki, idet han blev bekendt med, at byen nærmest var blevet ødelagt. Kejseren havde lovet
35 ham, at han ville benåde borgerne i den ovenfor nævnte by, men på grund af officerernes hemmelige forhandlinger med kejseren, og uden biskoppens vidende, blev byen underlagt sværdet i mere end en time, og mange uskyldige mennesker blev dræbt. Da biskoppen erfarede, hvad man havde gjort, nægtede han kejseren det privilegium at komme ind i kirken, og han anså ham for uværdig til kirkens fællesskab og deltagelse i sakramenterne, indtil han [kejseren]
40 havde gjort offentlig bod. Men kejseren fremførte den modpåstand over for ham, at David havde begået hor og ligeledes drab. Hvortil biskoppen svarede: ”Da du har fulgt ham i at synde, følg ham da også i forbedring.” Da den mest modtagelige kejser hørte disse ord, tog han det til

¹⁰ *Bring offeret*: dvs. at udføre nadverritualet

¹¹ Indtil nu er brevet sandsynligvis blevet dikteret til en sekretær.

¹² Dvs. at det var forbudt for ham at gennemføre nadveren, hvis kejseren var til stede.

¹³ For at mødes Theodosius, der havde været i Verona, og byde ham velkommen hjem til Milano.

¹⁴ Dvs. deltage i nadveren

¹⁵ Eller: Den retfærdige er den første til at anklage sig selv, Ordsprogenes bog 18,17. Den danske bibeloversættelse oversætter anderledes: ”Den første i en sag har ret, men hans modpart kan komme og afsløre ham.”

herttet, således at han ikke blev afskrækket ved at gøre offentlig bod, og fremskridtet i denne forbedring forberedte ham på en gunstig sejr.

5

J. M. Rosenløv & M. Pihl: *Korstogene – Islams ekspansion og kristen modoffensiv* (2014)

10 Hippolyts apostoliske tradition (16,9-11) samt Hippolyts kanonregler (Kanon 14). Her efter G. Dix: *The Treatise on the Apostolic Tradition of St. Hippolytus of Rome, Bishop and Martyr*, London (1992). P. Bradshaw: *The Canons of Hippolytus* (1987/2010). Biskop Ambrosius' brev til kejser Theodosius (brev 51), her efter J.H.W.G. Libeschuetz o.a.: *Ambrose of Milan. Political Letters and Speeches*. Liverpool (2005), s.262-269 samt *Library of Nicene and Post Nicene Fathers, 2nd Series, Vol. X*, New York (1896), s. 450-453. Paulinus om Ambrosius og Theodosius, (*Vita sancti Ambrosii* 24), her efter R. J. Deferrari (red.): *Early Christian Biographies*, Washington DC (1952), s. 47f.